

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI EĞİTİMİNDE PEDAGOJİK SANAT ELEŞTİRİSİ YÖNTEMİNE İLİŞKİN BİR ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI

Özge Mazlum¹

Hasan Ekmekçi²

Öz

Çağımızda eğitimin temel amaçlarından birisi, eğitimin hangi alana ilişkin olduğuna bakılmaksızın etkin eleştirel düşüncenin geliştirilmesidir. Görsel iletişim tasarımı eğitimi de, görsel iletişim tasarımcısına eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, görsel ve sözel iletişimi etkin kullanma ve mesajları, diğerlerine kayıpsız biçimde aktarma kapasitesi kazandırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda görsel iletişim tasarımı ürünlerine niteliksel değerler kazandırması ve estetik kirliliği önlemesi beklenen görsel iletişim tasarımcılarının yetiştirilmesini hedefleyen eğitim, öğrencisine mesleki beceriler kazandırırken eşzamanlı olarak eleştirel ve yaratıcı düşünceyi de vermelidir. Bu anlamda pedagojik sanat eleştirisi yöntemi, alandaki eğitimcilere, öğrencilere eleştirel ve yaratıcı düşünceyi aşlamak için özgün bir katkı yapabilecek özellikleri içermektedir.

Bu araştırma, Feldman'ın önermiş olduğu pedagojik sanat eleştirisi yönteminin görsel iletişim tasarımı eğitiminde kullanılabilmesi için bir meta analiz ve bir örnek olay çalışmasını içermektedir.

Anahtar sözcükler: Pedagojik sanat eleştirisi, sanat eleştirisi, reklam grafiği, görsel iletişim, grafik tasarım

A CASE STUDY OF PEDAGOGICAL METHOD OF ART CRITICISM IN VISUAL COMMUNICATION DESIGN EDUCATION

Abstract

One of the main goals of education in our age, regardless of the field of education, is the development of effective critical thinking.

In the same line, visual communication design education aims to provide the visual communication designers with the qualities of creative and critical thinking, problem solving, effective use of visual and verbal communication, as well as transmitting messages to other without any loss in meaning.

In this context, education for visual communication design, which aims to train and develop visual communication designers who are expected to provide products with qualitative value and to prevent aesthetic pollution prevention, should also instill critical and creative thinking in trainees together with vocational skills.

Pedagogical method of art criticism has the capacity to make an original contribution to instill in students and educators in the field a critical and creative thinking.

This research is based on a case study and a meta-analysis for using the pedagogical method of art criticism proposed by Feldman in visual communication design training.

Keywords: Pedagogical art criticism, art criticism, advertising graphics, visual communication, graphic design

GİRİŞ

İnsani eylemler, karmaşık bir dünyada ortaya çıkar ve dünyanın karmaşıklığını artırır. Bu durum, insanların açıklamaya, anlatmaya ve anlamaya çalıştıkları bir mikroevrenin varlığını ifade eder.

---

¹Yrd. Doç. Dr., Turgut Özal Üniversitesi, AMYO, Grafik Tasarımı Prg., omazlum@turgutozal.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Turgut Özal Üniversitesi, AMYO, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Prg., hekmekci@turgutozal.edu.tr

Nesne birey, kendisini toplum ile uyumlu hale getirmeye zorlayan toplumsal yapı içinde iken; yaşadığı toplumsal dünyayı değiştirme iradesi ortaya çıkartması istenen *özne birey*, karşıt-özdeş yani diyalektik bir bütünlük içindedir.

Bir tarafta ideolojik bir aygıt olarak eğitim, bireyin topluma uyumunu sağlayan hegamonik bir sistem olarak işlerken, diğer tarafta eğitimin toplumsal etkileşim ve iletişim aracılığıyla çeşitli mensubiyetlere göre davranması beklenen bireyi, düşünsel olarak özgürleştirilmesi beklenir. İkinci bağlamda Foucault'un (2011) keskin ifadesiyle; 'iyi eğitim, kötü eğitimin izlerini silmelidir'. Birinci bağlamda eğitilmiş bireye yüklenen toplumun uyumlu bir mensubu olması ile ikinci bağlamda bireyin eleştirel tutumu yani *yaratıcı* olması, nasıl bir bilinç tarafından kavranabilir? Başka bir ifade ile *izleyici* birey ile *yaratıcı* birey, nasıl bir eğitim yaklaşımı tarafından inşa edilebilir? Bu makalenin ilgi alanı dışında olan ancak belirtmek zorunda olduğumuz haliyle birey, eğitim tarafından inşa edilmeli midir?

Bu çalışmanın amacı, eğitimin diyalektik misyonunu belirgin biçimde ihtiva eden sanat eğitiminin alt disiplinleri arasında bulunan görsel iletişim tasarımı eğitimi üzerinde, pedagojik sanat eleştirisi bağlamında bir meta-analiz yapmak ve yükseköğretim düzeyinde gerçekleştirilen örnek olay çalışmasına dayalı olarak bir tartışma yürütmektir.

Görsel iletişim tasarımı eğitiminin amacı; öğrenciyi eleştirel ve yaratıcı düşünmeye, problem çözmeye, etkili görsel ve sözel iletişime ve görsel iletişim uzmanı olarak iletişimi, bir tasarımılanmış mesaja dönüştürerek hedeflere aktarabilmeye hazırlamaktır. Tasarım eğitiminden beklenen, öğrenciye problem çözme becerisini kazandırmasıdır. Eğitim bireyin farklı iletişim ortamlarında kendisini ifade etmesini sağlayacak deneyimi kazandırmalıdır. Eğitim, öğrencilerin tasarımın faaliyet alanlarında ve araçlarında meydana gelen değişimleri izleyebilmesinin ötesinde, bir deneyimi farklı, erişilebilir ve anlaşılır kılan unsurları kontrol eden temel mekanizmalara odaklanmayı sağlamalıdır.

Görsel iletişim tasarımı mesleği, çevremizde her an karşılaştığımız görsel iletişim tasarımı ürünlerinin nitelikli bir şekilde tasarlanması amacıyla mesleki beceriler kazanılmasına dayanır. Fakat eğitim sırasında öğrencinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisi bir ön gereklilik olarak geliştirilmelidir. Pedagojik sanat eleştirisi yöntemi de bu temel eğitim hedefini sağlayacak nitelikler barındırmaktadır.

Pedagojik sanat eleştirisi; sanata bakmak, sanatı anlamak, sanat hakkında konuşmak ve sanat yapıtını incelemek-değerlendirmek için geliştirilmiş sistemli bir yöntemdir. Sanat eğitimi alan öğrencilerin pedagojik sanat eleştirisi yöntemini öğrenmeleri, onlara bir sanat yapıtını, düşüncelerini organize ederek yorumlamayı öğretmektedir. Öğrenciler bu sanat ve tasarım dilini öğrendiklerinde, sanat yapıtının derinlerine inebilmekte ve sanat eseriyle daha katmanlı bir etkileşim kurabilmektedir. Bu ise öğrenciler için estetik deneyim oluşturmakta ve öğrencilerin estetik yargılarda bulunabilme kapasitelerini geliştirmektedir. Bu bağlamda, bir sanat yapıtının estetik değerini ölçebilmek izleyicinin bilinç düzeyine dolayısıyla estetik yargıda bulunabilme kapasitesine bağlı son derece önemli bir beceriyi ortaya çıkartmaktadır.

Görsel iletişim tasarımı mesleği analitik kapasitenin, eleştirel düşünme becerisinin, teknoloji kullanımının ve estetik duyarlılığın yanı sıra sosyal psikolojiyi ve kültürel pratikleri anlamayı gerektirmektedir. Bu bağlamda nitelikli sanat eğitimi, tasarımcıyı eleştirel düşünmeye, etkin işbirliğine hazırlamakta ve tasarımcının etik konuları değerlendirmesini sağlamaktadır.

Hız çağında, iletişim ve bilgi teknolojisinde meydana gelen kavranması zor değişim, bireyin de bu baş döndürücü değişime hızlı uyum sağlamasını gerektirmektedir. Bu uyum gösterme nerdeyse, çağdaş gündelik hayat için ontolojik (varoluşsal) bir zorunluk halini almıştır. Yeni insan, yaratıcı ve

eleştirel düşünen, olaylara çok yönlü ve farklı bakabilen, araştıran, analiz eden, doğru seçimleri hızlıca yapan, sağlam kararlar verebilen insan olmalıdır. Tüm bunların sağlanabilmesi için eğitim yeni bir misyon edinmelidir.

Eğitim aynı zamanda, toplumun yeniliklere ve çağdaş uygarlığa ayak uydurmasının en önemli toplumsal kurumlarından biridir. Bireyin yaratıcılık ve yeteneklerinin ortaya çıkartılması ve geliştirilmesinde ve kendini ifade etme becerisi kazandırılmasında eğitimin rolü büyüktür. Bu nedenlerle eğitim stratejileri oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Eğitim planlamasının doğru yapılması, amaçlarının ise çok iyi saptanması gerekmektedir. Eğitimin sanatla, sanatın da eğitimle harmanlanarak yaygınlaştırılabileceği akılda tutulmalıdır.

1. Sanat Eleştirisi

Görsel iletişim tasarımı eğitimi tasarımcıyı eleştirel ve yaratıcı düşünmeye, problem çözmeye, etkili görsel ve sözel iletişime ve görsel iletişim uzmanı olarak konuyu hem teorik hem de beceri olarak başkalarına aktarabilmeye hazırlamaktadır (Landa, 1996, s. 20).

Eleştiri gündelik dilde genellikle negatif anlamlar ile anılabilmesine rağmen özünde bir şeyi her yönüyle değerlendirme ve anlama sürecidir Yücel (2007, s.10). eleştirinin bir yargılama olduğunu, arada sırada bir yergi görünümüne bürünse bile, ele aldığı yapıtı ile de kötölemesi gerektiğini belirtmektedir.

Sanat eleştirisi ise sanat yapıtını inceleme, anlama, anlamlandırma, değerlendirme ve yargılama yöntemi olarak kullanılmaktadır. Her eleştiri türü gibi sanat eleştirisi de bir yapıtın bilgisini vermeyi ve bir yapıtın değeri üzerine bir yargı bildirmeyi amaçlamaktadır. Bir sanat eserini tartışmak üzere yöntem geliştiren ilk sanat eğitimcisi kabul edilen Feldman (1992, s.469) sanat eleştirisinin amaçları hususunda şunları söylemektedir:

'Sanat eleştirisinin ilk amacı anlamaktır. Sanat yapıtına ve sanat yapıtındaki bilgi objelerine, onların anlam ve değerlerine derinlemesine nüfuz edecek bir bakış yöntemi gerekmektedir... Sanat ve sanatçılar hakkında, arkeolojik, tarihi ve biyografik veriler ilgi çekici olabilir, fakat bu veriler sanat eleştirisi için gerekli değildir. Burada temel amaç, sanat eserinde izleyiciyi etkileyen nedenleri anlamaktır. Sanat eleştirisinin ikinci amacı zevk almaktır... Eserde izleyiciyi tatmin eden etkenler tanınıp anlaşıldıkça zevk alınır. Fakat ne anlam ne de zevki aramak, araştırmak sanat eleştirisinin tek işlevi değildir. Bulunanları paylaşmak için de izleyicide gerçek bir istek vardır. Birey, başkalarının da benzer tepkileri gösterip göstermediklerini bilmek ya da kendi düşüncelerini diğerlerine kabul ettirmek istemektedir.'

Sanat eleştirisinin diğer bir amacı da sanat yapıtına karşı ilgi uyandırmak ve sanat yapıtının açıklanmasına ve kavranmasına yardımcı olmaktır. Erinç (2009, s.66) bir sanat yapıtını gözlemek, gözleyebilmenin, açıklayabilmenin ayrıntılarına inebilmenin bu ayrılışları gerektiğinde yeniden birleştirerek bir sonuca varabilmenin gözün yanında us ve beceri gerektirdiğini söylemektedir. Çağdaş sanat yapıtının değerlendirilmesinde eleştiri yapmak, estetiğin nesnel ve bilimsel ilkelerinden yola çıkarak gerçekleştirilir. Bu bağlamda, yöntem bilimsel bir kavram ve dünya görüşü niteliği ile estetik, eleştirel çözümlenmenin ilkelerini belirler. Yani sanat eleştirisi, bir sanat araştırması ve sanata karşı verilen tepkidir (Ziss, 1984). Bir başka yönüyle de sanat hakkındaki fikirlerin paylaşımı olan sanat eleştirisi, sanat eğitimi için çok önemlidir. Bu yöntem ile öğrenciler, yapıtta bulduklarını anlatırken anlama yeteneklerini de geliştirir.

Erinç ise (2009, s.9) eleştiri konusunda şöyle söylemektedir: 'Eleştiri, genel kanının aksine, yalnızca sanatın bir sanat yapıtının irdelenmesi değil, aynı zamanda bir sanat yapıtı ile karşı karşıya

olan, teke tek ilişkide bulunan alıcının (sanat yapıtını okuyan, dinleyen, seyreden, gören, izleyen kişinin) bilgilendirilmesi, yönlendirilmesidir de'. Yücel (2007, s.10), sanat eleştirisinin bir sanat deneyiminin aktarılması biçiminde tanımlanabileceğini ve bu aktarma durumunun, gerek biçim, gerekse içerik olarak çok değişik görünüşlerde olabileceğini söylemiştir.

Bir sanat yapıtını değerlendirmek belli bir süreci, kapsamlı bir araştırmayı ve düşünsel bir kapasiteyi gerektirir. Öncelikle sanat yapıtının doğru anlamlandırılması önem taşır. Anlamlandırmanın birinci basamağında bulunan algılama eylemi, sadece yapıta bakılması ile gerçekleştirilmez, görmeye çalışmak da gerekir. Çünkü görme eylemi algılama, tanıma, kavrama ve yorumlama süreçlerini içinde barındırmaktadır (Ersoy, 2010, s.13).

Sanatta eleştiri; belli bir doğruyu ya da gerçeği arama, bulma ve değerlendirme işlemidir. Sanat eleştirisi bir dil olarak kabul edilirse; o dili tanımlamak, çözümlmek ve anlamlandırmak için o dilin öğelerinin kullanılması ve özel terim ve tanımların da oluşturulması gerekmektedir.

Nihayetinde eleştiri, sanatı anlamak ve zevk almak ihtiyacıyla başlayabilir. Fakat artistik yaratım için standartları belirleyecek fikir ve düşüncelerin formüle edilmesiyle sona erer. Eleştiri yapılırken sanatçıların ne yaptıkları ve nasıl yaptıklarına tesir edilemese de sanatı öğretirken ve sanat hakkında konuşurken bazı standartlar ortaya konulmaktadır. Ancak bu ölçütler değişir ve bunları açık ve kesin olarak formüle etmek de son derece güçtür (Feldman, 1992, s.471). Eleştiri her ne kadar bireysel bir etkilenme ise de yapıtı anlama aşamasına gelindiğinde eleştirel çözümlemenin temel aşamaları ve ölçütleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu anlamda sanat eleştirisi yönteminde bazı teoriler geliştirilmiştir: Mechanistic criticism (düşünmeden yapılan eleştiri)'deki gibi duyguların ve hislerin konması; organistic criticism (sistemli eleştiri)'deki gibi sanat eserlerinin uyumu; formalist criticism (biçimci eleştiri)'deki gibi evrensel doğrulara ya da fikirlere inanç; contextualistic criticism (eserde ön ve arka planın birlikte ele alındığı eleştiri)'deki sanat eserlerinin genel içeriğini ve eserle ilgili görüşlerin oluşum sürecindeki standartlar (Alakuş ve Mercin, 2005, s.38).

Sanat eleştirisi bağlamında eleştiri yöntemlerinden biri olan pedagojik sanat eleştirisi yöntemi, şu şekilde ele alınabilir:

1.1.Pedagojik Sanat Eleştirisi Nedir?

Feldman (1992, s.473) sanatta dört eleştiri türü olduğunu söylemiştir: Basın eleştirisi, akademik eleştiri, popüler eleştiri ve pedagojik eleştiri. Bu araştırmada sanat ve tasarım öğretilen farklı basamaklardaki eğitim kurumlarında sanat öğretmenleri tarafından yürütülmekte olan *pedagojik sanat eleştirisi* üzerinde durulmaktadır. Pedagojik eleştiride; konuşma yazıya tercih edilmektedir ve bu eleştiri eğitim açısından çok etkilidir (Feldman, 1992, s.474). Ayrıca bu eleştirinin temel amacı, öğrencide bulunan eleştirel standartların gelişmesine yardım etmektir.

Feldman (1992, s.474) pedagojik sanat eleştirisinin amacının, öğrencilerin sanat ve estetiğe yönelik olgunluklarını geliştirmek olduğunu ve bu sayede öğrencilerin, kendi eserleri ile birlikte kendilerini de yargılayabileceklerini söylemektedir. Bu eleştiriyi yapacak veya yürütecek eğitimcinin, hem sanat hem de pedagojik formasyon konusunda birikimi olması, aynı zamanda kültür, sanat, eğitim, felsefe konularında çok iyi yetişmiş olması gerekmektedir. Anlaşıldığı gibi pedagojik eleştiri geniş bir alan ve vukuf gerektirmektedir.

Pedagojik sanat eleştirisi, bir sanat yapıtını incelerken, estetik yargıya varmadan önce öğrencilerin konu, kompozisyon ve anlama dikkat etmelerine yardım eden inceleme ve değerlendirme sürecidir. Dört basamaklı eleştiri süreci, öğrencileri sanat yapıtının bütünlüğü içine sokarak onların estetik

yargılarını geciktirmekte ve öğrencinin sanat yapıtı hakkında estetik yargıya varmadan önce büyük bir görsel deneyim kazanmasını sağlamaktadır.

1.2. Pedagojik Sanat Eleştirisinde Süreç Nasıl İşler?

Pedagojik sanat eleştirisinde kullanılan ardışık dört aşama, bilimsel bir metodu çağrıştırır. Bir sanat eserini tartışmak üzere yöntem geliştiren ilk sanat eğitimcisi olarak kabul edilen Feldman (1992, s.487); *tanımlama, çözümlene, yorumlama ve yargı* aşamalarını içeren dört basamaklı bir yöntem önermektedir. Bu eleştiri yönteminde bireyin, sanat yapıtını algılayıp anlama aşamasına geçtiğinde, ilk izlenimin yarattığı olumlu-olumsuz duygulardan sıyrılıp eleştirmeyi amaçladığı olguya yöneldiği görülmektedir.

Pedagojik sanat eleştirinin ilk aşaması olan *betimleme ya da tanımlama*; sanat yapıtında bulunan bilgi objelerinin tespit edilip tanımlandığı aşamadır. Bu aşamada; sonuç çıkarma, yorum, yargı ve kişisel tepkilerden kaçınılmalıdır (Feldman, 1992, s.487). Bu işlem öğrencilerin algısal, sezgisel süreçlerinin yavaşlatılmasına yardım eder (Boydaş, 2007, s.12-13).

Çözümleme aşamasında ise; sanat yapıtının görsel nitelikleri araştırılmakta ve sanatın elemanlarının, sanat ilkelerine göre nasıl düzenlendiği incelenmektedir. *Yorumlama* aşaması, ayrıntılı olarak sanat yapıtının anlamını bulma sürecidir (Feldman, 1996, s.494). Fakat bu yorumlamalar her öğrencinin bilgi birikimine göre değişebilir, değiştirilebilir (Boydaş, 2007, s.13). Bu aşamada önceki aşamalardan elde edilen bilgi ve bulgulara göre yorumlar yapılmakta ve bunun için sanat yapıtındaki sembollerden de faydalanılmaktadır.

Yargı, sanat eleştirisinin en son aşamasıdır. Bu adımda, daha önce elde edilen bütün veriler kullanılmaktadır (Boydaş, 2007, s.47). Estetik yargı basamağında öğrenciden sanat eseri hakkında bir değer yargısı üretmesi beklenmektedir ve eserin başarılı olup olmadığına karar vermesi ve estetik yargı için estetik kuramlardan birini veya birkaçını kullanması istenmektedir.

Öğrencilerin sanat eserlerinde estetik değer yargıları yapabilmeleri için 4 estetik kuram ileri sürülmüştür: *Yansıtmacılık, Biçimcilik, Dışavurumculuk ve İşlevsellik*'tir. Tablo 1'de Sanat kuramları ve bunların temel özellikleri yer almaktadır.

Tablo1: Sanat kuramları ve estetik nitelikler (Boydaş, 2007, s.49)

YANSITMACILIK	BIÇIMCILIK	ANLATIMCILIK	İŞLEVSELLİK
<i>Reel Nitelikler</i>	<i>Görsel Nitelikler</i>	<i>Dışavurumcu Nitelikler</i>	<i>Ekstraestetik Nitelikler</i>
Çizilen nesne önemli	Kompozisyon önemli	Duygusal simgeler önemli	Toplumsal, siyasi, dini değişim
Bir sanat eserinde en önemli şey konunun gerçekçi biçimde anlatımıdır. Bir sanat eseri reel dünyada görülenlere benzediği/ onları anlattığı için başarılıdır.	Bir sanat eserinde en önemli şey sanat elemanlarının sanat ilkelerine göre, etkili bir biçimde organizasyonudur.	Bir sanat eserinde en önemli şey fikirlerin, duyguların izleyiciye canlı bir şekilde iletilmesidir.	Bir sanat eserinde entelektüel, moral, sosyal, dini, siyasi vb. özelliklerin etkili bir biçimde anlatılmasıdır.

Sanat yapıtının değerlendirilmesinde kullanılabilecek çok fazla kuram olmakla birlikte, bu araştırmada belli başlı 4 kurama yer verilmiştir. Eleştirmenler sanat yapıtının başarısını bu

kuramlara göre değerlendirmektedir. Fakat bir sanat yapıtının eleştirisinde her zaman tek bir kuram yeterli olmamaktadır. Bu nedenle eleştirisini yapılan sanat yapıtı hakkında aceleci ve basmakalıp bir yargıya varmadan önce, yukarıdaki teorilerden en uygun olanına yerleştirmek ve diğer kuramlara da uyarlanabilirliği üzerinde dūřünmek ihmal edilmemelidir.

2. Yöntem

Bu araştırmada görsel iletişim tasarımı eğitiminde pedagojik sanat eleştirisi yöntemine ilişkin bir örnek olay çalışması yapılmıştır. Durum (örnek olay) çalışması bir sınıf, mahalle, bir örgüt gibi doğal çevre içinde gerçekleştirilir ve çalışmaya konu olan ortam veya olayların bütüncül bir yorumunu hedefler (Yıldırım ve Őimřek, 2004, s.201).

Örnek olay çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçeğek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların keskin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir (Yin, 1984, s.23). Bu çalışmada; uygulama sırasında gözlem yoluyla elde edilen verilerden de yararlanılmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Turgut Özal Üniversitesi (Ankara) Grafik Tasarımı Programında öğretim görmekte olan 2. sınıf öğrencilerinden 35 kişi oluşturmaktadır.

3. Bulgular ve Yorum

Feldman'ın kuramsallaştırdığı 4 aşamalı pedagojik sanat eleştirisi yöntemi, her türlü sanat yapıtında uygulanabilecek bir model sunmaktadır.

Bu araştırmada, Reklam Grafiği dersi kapsamında; ödül almış bir reklam tasarımının pedagojik sanat eleştirisi yöntemi ile incelenmesine yönelik bir örnek olay çalışması yapılmıştır.

³Epica 2013'te Açık Hava Dalı'nda "Epica D'Or" büyük ödülünü alan Havas Worldwide İstanbul'un Açık Radyo⁴ için hazırlamış olduğu "Music of the People" adlı çalışması rastlantısal olarak seçilmiştir. "Music of the People" reklamı, demir barikatları ve barikatların önünde gezinen yayaların silüetlerini, nota dizimi olarak metaforlaştırılmasına dayanmaktadır. Çalışma, Amerikalı fotoğrafçı Feinstein⁵ tarafından 1952 yılında çekilmiş olan fotoğraflarının fotomontajıdır. Bu fotoğraf, 'Coney Adası, Ahşap Sahil Yolu Fotoğrafları-Müzik Montajı /Coney Adası resimleriyle müziğe-insanlara ait ve insanlar için' adını taşımaktadır. Bu tasarımda kullanılan fotoğraf,

³ EPİCA Ödülleri 1987 yılından beri düzenlenmektedir. Önceden sadece Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'daki reklam ajanslarına yönelik olan Epica, 2012'den beri global bir yarışma kimliği kazanmıştır. Reklam yaratıcılığında üstün başarıyı ödüllendiren Epica, bu yolla reklam ajansları, film yapım şirketleri, medya ajansları, reklam fotoğrafçıları ve tasarım ofislerinin bilinirliklerini artırmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (<http://www.epica-awards.com/epica.html/25.06.2014>).

⁴ Açık Radyo 1995'te yayına geçen, İstanbul ve çevresine yayın yapan 'bölgesel' bir radyo istasyonudur. Çok kültürlülüğü ele alan, evrensel ve özgür bir yayın yapmayı misyon edinen Açık Radyo gerek kuruluş gerek yapı gerekse işleyişi, gerek sözel ve müzik programları ve gerekse internet üzerindeki yayınlarıyla, başka bir dünyanın mümkün olduğunu gösterme yolunda çabasını sürdürmektedir (<http://www.acikradyo.com.tr>).

⁵ Açık Radyo'nun talebi üzerine Feinstein, bu çalışmasının kampanya için kullanılmasına izin vermiştir.

göstergebilim açısından zeminde bir nota defterini; şekilde notaları andırmaktadır ve reklam mesajına dönüştürüldüğünde önermesi, insanların notalar gibi kendi müziğini yarattığıdır. Özünde, sıradan bir deneyim, evrensel bir iddia üretmektedir. Görsel 1’de *Açık Radyo* için hazırlanmış olan *Music of the People* çalışması yer almaktadır.

Görsel 1: Açık Radyo: ‘Music of the People’

Bu araştırmanın uygulama aşamasında; eleştirel sürece katılımlarının özendirilmesi için öğrencilerin eseri yakından görmesi sağlanmıştır. A4 boyutunda bir kopyası öğrencilere uygulama sırasında dağıtılmıştır. Ayrıca eser, projektörle yansı perdesine yansıtılmıştır. Pedagojik sanat eleştirisinin dört aşamasını gösteren ve öğrencilerin vereceği cevapların yazılabilmesine imkân veren bir çizelge hazırlanmıştır. Bu çizelge sınıf tahtasına çizilmiştir. Tablo 2’de pedagojik sanat eleştirisi yönteminin her basamağında kullanılacak *örnek sorular* yer almaktadır.

Tablo 2: Pedagojik eleştiri sürecinde sorulabilecek sorular

BETİMLEME

- Bu nedir?
- Afişte neler görüyorsunuz?/ Afişte neler oluyor?

ÇÖZÜMLEME

- Renkler nasıl düzenlenmiş?
- Afişte kaç plan var?
- Açık renkler mi çoğunlukta kullanılmış?
- Hangi çizgileri görüyorsunuz? Hangileri çoğunlukta kullanılmış? (Düz, Eğri, Kıvrık)
- Hangi şekilleri görüyorsunuz? Hangileri çoğunlukta? (Geometrik, organik)
- Afiş genelinde hangi doku var? (Yumuşak/sert)
- Bazı nesnelere arkada, bazıları önde mi durmaktalar?
- Açık-koyu tonlar var mı?
- Birbirini tekrar eden hangi tasarım elemanları var?
- Afişte gördüğün şeyler (insanlar/nesnelere) orijinal büyüklüğünde mi?
- İlk baktığında en çok ne dikkatini çekti?
- Sanatçı bu afişi hangi teknikle yapmış olabilir?

YORUM

- Sence bu afiş ne anlatıyor?
- Buradaki renkler sana ne hissettiriyor?
- Dokunsan ne hissedersin?
- Nasıl bir ses duyuyorsun?/Nasıl bir koku alıyorsun?/Nasıl bir tat alıyorsun?
- Simgeler var mı? Varsa ne anlatıyor olabilir?
- Sanatçı bu tasarımda ne anlatmış olabilir?

YARGI

- Sizce bu afiş niçin güzel?
  - a. Gerçeğe uygun yapıldığı için,
  - b. Alışılmıyın dışında renkler, şekiller kullanıldığı için,
  - c. Duyguları açığa vurduğu için,
  - d. Birşeyler anlattığı için

Çalışma yapılırken eğitimci pasif fakat süreci yöneten; öğrenciler ise aktif roller almıştır. Eğitimci, etkin açık uçlu sorular sormuş ve her öğrencinin katılımını teşvik etmiştir.

Betimleme aşamasında, öğrencilere daha çok eserde ne gördükleri sorulmuştur. Öğrencilerin bu aşamada diğer aşamalara göre daha aktif oldukları gözlenmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar; *insanlar, adam, çocuk, kadın, bank, demir parmaklıklar, çöp kutusu, gökyüzü, pazar çantası, sokak lambası, baston, şapka, beton, ayakkabılar, çöpçü, elbiseler, küllük, ayakta duran insan, bulut ve deniz* olmuştur.

Çözümleme aşamasına geçilmeden önce, öğrencilerden afiş tasarımına bir isim vermeleri istenmiştir. Bunun için öğrencilere bir kağıt verilerek, her öğrenciden verilen kağıdın üst kısmına, tasarıma verdiği ismi yazıp katlayarak yanındaki arkadaşına vermesi istenmiştir. Bu uygulama, öğrenci katılımında meydana gelebilecek stresin önlenmesine yönelik olarak uygulanan bir stratejidir. Bu çalışmada baskın olarak ortaya çıkan isimler; *insanların notası, 6 bakış, kısır döngü, yaşamın ritmi, hayat, hayat yolu, senfonik hayatlar, insan hayatında müzik, notalı adımlar, müzikal, notalardaki hayat, notaların gerçekçiliği, etkin müzik, müziğin doğası, bir gün, hayat şarkısı, müziğin siyahı, soğuk adam, düşünen insanlar, müzik ve notalar, denge, senfoni, siyah-beyaz yaşantılar, hayatın ritmi, sıradışı monotonluk, sokaktan melodiler*'dir. Cevaplar, *hayat ve müzik* kavramlarının yorumlama aşamasında kullanılabileceğini göstermiştir.

Çözümleme aşamasında eserin biçimsel özellikleri incelenmiştir. Çözümleme aşamasından elde edilen cevaplar şunlardır: Bu reklam tasarımının kompozisyonu; açık- senfonik kompozisyonudur.

Tasarımda kullanılan renkler; siyah, beyaz ve grinin tonlarıdır. Tasarımda yatay çizgiler baskındır. Reklam tasarımında bulunan zıtlıklar ise şunlardır: büyük-küçük, yatay dikey, siyah-beyaz ve boş-dolu. Tasarımda 6 plan bulunmaktadır. Tasarımda çizgi, renk, biçim, ton tekrarı yapılmıştır. Tasarımda vurgu; sol üstte ayakta duran büyük erkek figüründedir.

Yorumlama aşamasında sanatçının ne söylemek istediği araştırılmıştır. En düşük öğrenci katılımının bu aşamada olduğu gözlenmiştir. Öğrenciler yorumlama aşamasının, eleştirinin en zor fakat en zevkli basamağı olduğunu söylemiştir. Bu aşamada betimleme ve çözümlenme aşamasında elde edilen bilgi ve bulgulara göre yorumlar yapılmıştır. Öğrenciler, betimleme ve çözümlenme aşamasında ürettikleri düşünceye bağlı kalma eğilimi göstermiştir.

Eleştirinin son aşamasında ise öğrenciler eserle ilgili *estetik yargılarını* belirtmişlerdir. Yukarıda bahsedilen aşamalardan hangisi daha zengin ise eserin estetik niteliği onunla ilgilidir. Bu eser özellikle yorumlama aşaması açısından zengin bulunmuş ve eser *anlatımcı* bir eser olarak nitelendirilmiştir. İkinci olarak sanatın kendisinden çok *sonuca* hizmet etmesinin önemli olduğu *işlevsellik* özelliğinden bahsedilmiştir. Son olarak ise sanat yapıtının *biçimcilik* özelliğinin de olduğu dile getirilmiştir. Bu niteliklerden dolayı (anlatımcı, işlevsel, biçimci) bu eser başarılı bulunmuştur.

4. Sonuç ve Tartışma

Sevdirme, eğitimin etkinliğinin artırılmasında stratejik bir unsurdur. Pedagojik sanat eleştirisi yöntemi kullanılarak yapılan bu araştırmanın örnek olay uygulamasında, öğrencilerin derse motivasyonlarının arttığı ve derse katılma konusunda olumlu etkisinin olduğu gözlenmiştir. Ders bitiminde, bazı öğrenciler reklamcı olmak ve bu alanda uzmanlaşmak istediklerini; sanat yapıtı hakkında konuşmaktan zevk aldıklarını söylemişlerdir. Anlama aşamasında ise, öğrencilerin ilk izlenimlerinin yarattığı olumlu-olumsuz duygulardan sıyrıldıkları ve tasarıma yönelik eleştirel bir tutum takındıkları gözlemlenmiştir.

Feldman'ın kuramsallaştırdığı pedagojik sanat eleştirisi yönteminin görsel iletişim tasarımı eğitiminde kullanılmasına yönelik bir örnek olay çalışmasının yer aldığı bu çalışmada, bu yöntemin öğrencilerde bulunan eleştirel kapasitenin ve bilincin gelişmesine yardım ettiği; sanat ve estetiğe yönelik farkındalığın geliştirilmesinde etkili olduğu; öğrencilerin bu yöntemin uygulanması sürecinde, kişisel iletişim becerilerini ve dikkat, anlama-yorumlama yeteneklerini de geliştirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin, sanat eserlerini öğrenmesi yanında kendi tasarımlarını da nesnel olarak incelemelerini sağlayacağını söylemek mümkündür.

Bilgi çağı öncesi dönemde geçerli olan müfredata dayalı eğitim, bilgi-teknoloji çağında geçerliliğini yitirmiştir. 21. yüzyılda çok-kültürlü, sadece uygulayan değil, düşünen, eleştiren, karar veren ve yönetişen görsel iletişim tasarımcıların yetiştirilmesi hedeflenmelidir.

Görsel iletişim tasarımı eğitimi, görsel iletişim tasarımı ürünlerine niteliksel değerler kazandırılması ve estetik kirliliğin önlenmesi için mesleki beceri edindirme yanında eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisi de kazandırılmalıdır. Araştırmada elde edilen verilere göre pedagojik sanat eleştirisi yönteminin görsel iletişim tasarımı öğrencilerine eleştirel ve yaratıcı düşünceyi kazandırmak için özgün bir fayda sağlayabileceğini söylenebilir.

Kaynakça

- Boydaş, Nihat (2003). *Sanat Eğitiminde Eleştiri ve Bir Eleştiri Denemesi*, XII. Eğitim Bilimleri Kongresi, Gazi Üniversitesi, 16-18 Ekim, Antalya
- Boydaş, Nihat (2007). **Sanat Eleştirisine Giriş**, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Erinç, Sıtkı (1995). **Resim Eleştirisi Üzerine**, İstanbul: Hill Yayınları
- Ersoy, Ayla (1995). **Sanat Kavramlarına Giriş**, İstanbul: Yorum Sanat ve Yayıncılık
- Ersoy, Ayla (2010). **Sanat Eleştirisi**, İstanbul: Artes yayınları
- Feldman, Edmund Burke (1992). *Varieties of Visual Experience*, Fourth Edition, 4th end, New York: Harry N. Abrams, Inc.
- Foucault, Michel (2011). **Bilginin Arkeolojisi**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Heller, Steven (1998). **The Education of a Graphic Designer**, New York: Allworth Press
- Landa, Robin (1996). **Graphic Design Solutions**. U.S.A: Delmar Publishers
- Mercin, Levent ve A. O. Alakuş (2005). *Sanat Eleştirisi ve Pedagojik Eleştiri Yönteminin İncelenmesi*. D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 5, 36-46.
- Moran, Berna (2014). **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 24. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları
- Özsezgin, Kaya (1978). **Eleştirinin İşlevi Konusunda, Sesimiz**, Haziran, S:107
- Serter, Nur (1997). **21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim**, İstanbul: Sarmal Yayıncılık
- Yin, Robert K. (1984). **Case Study Research: Design and methods**. Beverly Hills: CA: Sage
- Yücel, Tahsin (2007). **Eleştiri Kuramları**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Ziss, Anver (1984). **Estetik**, çev: Yakup Şahan, İstanbul: De Yayınları
- <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25215279.asp> 05 05 2014
- <http://www.signgraphic.com.tr/-1-253191-turkiyeye-dunya-capinda-en-prestijli-reklam-odulu.html> 05 05 2014
- <http://www.haroldfeinstein.com/music-people-peoples-playground/07 04 2014>